

University of Groningen

Groepering in de eerste fase van het voortgezet onderwijs

de Vries, Annemieke; van Laarhoven, Peter

Published in:
Didaktief

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1987

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

de Vries, A., & van Laarhoven, P. (1987). Groepering in de eerste fase van het voortgezet onderwijs: Heterogeen gooit hoge ogen. *Didaktief*, (november), 38-40.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Groepering in de eerste fase van het voortgezet onderwijs

door Annemieke de Vries en Peter van Laarhoven

Heterogeen of homogeen groeperen. Wat is dat? Wie doet wat, waarom, en hoe? Vooral nu in het advies van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) wordt voorgesteld de invulling van de groeperingsstructuur aan de scholen zelf over te laten, is het antwoord op die vraag interessant.

Vier onderzoekers van het RION instituut voor onderwijsonderzoek in Groningen, voerden een voorstudie uit, die de basis van een later onderzoek moet vormen. Twee van hen geven hieronder enige van de resultaten weer.

Onder de groeperingsvorm verstaan we de manier waarop een school de leerlingen verdeelt over de klassen. Wanneer de klassen van een leerjaar worden samengesteld uit uitsluitend leerlingen die geschikt zijn voor één schooltype, spreken we van homogeen groeperen. Wanneer de klassen worden samengesteld uit leerlingen die geschikt zijn voor het maximale aantal schooltypen waarover een scholengemeenschap beschikt, spreken we van volledig heterogeen groeperen. Indien noch het een, noch het ander het geval is, spreken we over tussenconstructies. Ook binnen een heterogeen leerjaar en binnen een heterogene klas kan in de groepering gevarieerd worden.

Niet alleen de wijze van groeperen, maar ook de duur van heterogeen groeperen speelt een belangrijke rol in de discussie omtrent geïntegreerd voortgezet onderwijs

Groeperingsvormen

In dit artikel worden van de volgende scholen(gemeenschappen) de groeperingsvormen op een rij gezet: lbo/avo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus, avo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus en lbo/avo en avo scholen(gemeenschappen) met experimenteerstatus. Onder experimenteerstatus wordt verstaan de status van middenschool.

Tabel 1: Groepering lbo/avo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus

Scholengemeenschappen	duur volledig heterogeen groeperen			
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar
lbo/mavo (n=120)	8 %	51 %	42 %	—
lbo/mavo/havo (n=4)	25 %	50 %	25 %	—
lbo/mavo/havo/vwo (n=17)	47 %	18 %	35 %	—

n = aantal onderzochte scholen

1. Lbo-avo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus

Van deze scholengemeenschappen zijn door het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen dossiers aangelegd, omdat scholen met een lbo-component bij heterogeen groeperen extra faciliteiten krijgen.

Heterogeen groeperen betekent voor het ministerie het samenstellen van volledig heterogene klassen. Indien er enige vorm van homogenisering plaatsvindt bij de classesamenstelling is er volgens het ministerie geen sprake van heterogeen groeperen.

In tabel 1 staat vermeld hoe lang de lbo/mavo, lbo/mavo/havo en lbo/mavo/havo/vwo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus volledig heterogeen groeperen.

Op het grootste deel van de lbo/mavo scholengemeenschappen wordt gewerkt met volledig heterogene klassen, hetzij gedurende één jaar, hetzij gedurende twee jaar. Het aantal mogelijke tussenconstructies is voor deze scholen, gezien de geringe breedte van de twee instroomniveaus, relatief klein. Omtrent dergelijke constructies zijn geen exacte gegevens bekend, evenmin als over de groepering per vak. Van de brede scholengemeenschappen, waartoe het ministerie ook de lbo/mavo/havo scholengemeenschappen rekent, werkt ongeveer de helft met volledig heterogene klassen, de lbo/mavo/havo scholengemeenschappen meest gedurende één jaar, de lbo/mavo/havo/vwo scholengemeenschappen meest gedurende twee jaren.

Tussenconstructies

Bij deze scholengemeenschappen zijn de mogelijke tussenconstructies, gezien de breedte van drie of vier instroomniveaus, relatief groot. Volgens het criterium van het ministerie vallen

al die constructies onder homogeen groeperen. Zo zijn er van de acht scholengemeenschappen lbo tot en met vwo die volgens het criterium van het ministerie homogeen groeperen, vijf die werken met tussenconstructies, meestal met de zogenaamde dakpanconstructies (bijvoorbeeld een lbo/mavo, een mavo/havo en een havo/vwo klas).

Als we de scholengemeenschappen lbo tot en met vwo indelen naar al dan niet volledig heterogeen groeperen blijkt dat slechts 18 procent geen enkele vorm van heterogeen groeperen toepast, dat 35 procent gedurende één jaar een vorm van heterogenisering toepast en dat 47 % gedurende twee jaren meer of minder heterogene klassen vormt. Bij beperkte heterogenisering zal de breedte echter veelal nog even groot zijn als die van een smalle scholengemeenschap die volledig heterogeen groepeert. In hoeverre de groeperingsvorm varieert binnen een leerjaar en/of vak is niet bekend.

2. Mavo/havo/vwo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus

De gegevens met betrekking tot de groepering op mavo/havo/vwo scholengemeenschappen zijn reeds uitgebreid behandeld in het Didaktief-nummer van maart 1986 door Ard Vermeulen en Pieter de Koning. We herhalen hier hun gegevens ter vergelijking met de gegevens van de andere scholengemeenschappen.

De gegevens hebben betrekking op 69 procent van de mavo/havo/vwo scholengemeenschappen (tijdstip 1984/1985).

De groeperingsvorm van deze scholen staat weergegeven in tabel 2.

Op ruim de helft van deze scholengemeenschappen wordt met volledig heterogene klassen gewerkt, meest gedurende één jaar. Overigens hebben alle eerstejaars leerlingen verplicht dezelfde lessentabel. Ook op deze scholen is er echter veelal sprake van tussenconstructies. Wanneer we deze scholengemeenschappen indelen naar al dan niet volledig heterogeen groeperen blijkt dat slechts 1 procent geen enkele vorm van heterogenisering toepast, dat 44 procent gedurende één leerjaar, 40 procent gedurende twee

Tabel 2: Groepering lbo/mavo/havo scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus

Scholen-gemeenschappen	Duur volledig heterogeen groeperen			
	0 jaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar
mavo/havo/vwo (n=121)	44 %	54 %	3 %	—

Tabel 3: Groepering van scholen(gemeenschappen) met experimenteerstatus

Experimenteer-scholen met bovenbouw	duur volledig heterogeen groeperen			
	1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar
lbo/mavo (n=7)	—	29 %	71 %	—
lbo/mavo/havo (n=1)	—	100 %	—	—
lbo/mavo/havo/vwo (n=4)	—	—	75 %	25 %
mavo/havo/vwo (n=1)	—	—	100 %	—
mavo (n=3)	—	—	67 %	33 %
geen bovenbouw (2)	—	—	—	100 %

leerjaren en 12 procent gedurende drie leerjaren meer of minder heterogene klassen vormt.

Volgens Vermeulen en De Koning bestaat er een grote verscheidenheid aan tussenconstructies. Vermeulen en De Koning vinden voor 116 scholen 41 variaties in groeperingsvorm. En daarbij zijn eventuele variaties in groeperingsvorm binnen een leerjaar en op vak-niveau niet meegerekend.

3. Lbo/avo en avo scholen(gemeenschappen) met experimenteerstatus

Tot deze scholen behoren, zoals gezegd, de middenschoolen, waarvan een aantal scholen zich school voor voortgezet basisonderwijs noemt. Van deze scholen zijn de meeste gegevens bekend.

In 1986 waren er 21 experimenteer-scholen. Van drie scholen zijn geen gegevens bekend. Twee scholen hebben geen bovenbouw en drie scholen hebben alleen een mavo bovenbouw. Omdat de instroom op deze scholen relatief breed is, vermelden we ze niet-temin in dit overzicht. De duur van het aantal jaren dat de scholen volledig heterogeen groeperen staat weergegeven in tabel 3 waarbij de scholen gegroepeerd zijn naar bovenbouw.

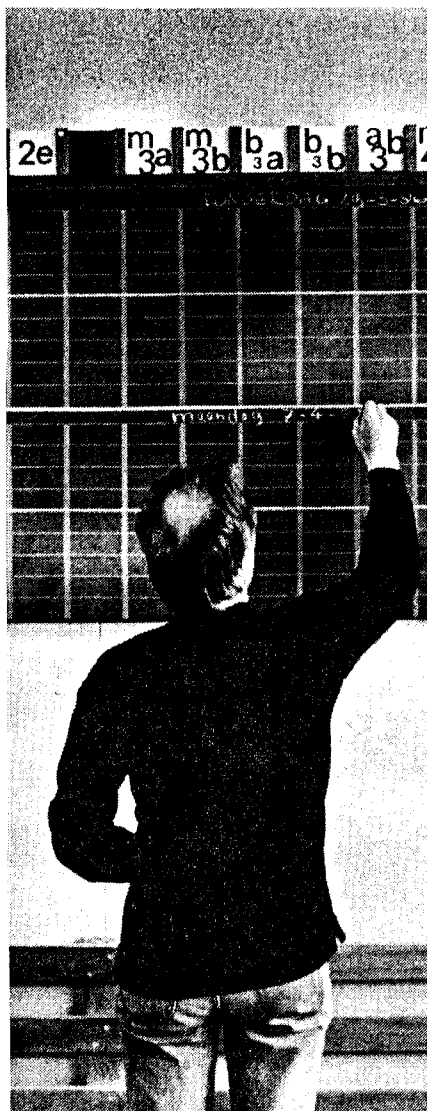
De experimenteerscholen stellen aanzienlijk langer de klassen volledig heterogeen samen dan de scholen zonder experimenteerstatus. Opvallend is dat de scholen met een brede bovenbouw langer heterogeen groeperen dan de scholen met een smalle bovenbouw; bij de scholen zonder experimenteerstatus is het omgekeerde het geval. De experimenteerscholen kennen geen tussenconstructies. Hoewel de experimenteerscholen wat

heterogeen groeperen betreft voldoen aan het criterium van het ministerie (namelijk *volledig* heterogeen), betekent dat niet dat de leerlingen in alle les-situaties in diezelfde heterogene klas zitten. De scholen met experimenteerstatus passen veelal groepering binnen het leerjaar en binnen de heterogene klas toe.

Niveaugroepen

In het derde en/of vierde leerjaar worden door sommige scholen bij één of

Heterogeen, homogeen, of met tal van tussenconstructies?
(Foto: André Ruigrok)

meer vakken niveaugroepen gevormd, waarbij het heterogene klasseverband doorbroken wordt. Deze niveaugroepvorming geschiedt aan het begin van een leerjaar of na het eerste trimester. Soms volgen leerlingen alle vakken op hetzelfde niveau. Soms wisselt de niveaugroep per vak. Dit laatste is met name het geval bij de scholen die de mogelijkheid bieden tot het afleggen van een geprofileerd lbo/mavo examen. In tabel 4 staat weergegeven op welke wijze de experimenteerscholen het derde leerjaar vorm hebben gegeven.

We onderscheiden daarbij: geen setting (bij alle vakken handhaving van de heterogene klas), weinig setting (bij een enkel doorstroombepalend vak vorming van niveaugroepen), veel setting (bij de meeste doorstroombepalende vakken vorming van niveaugroepen, waarbij het niveau kan wisselen per vak), partiële streaming (bij de meeste doorstroombepalende vakken vorming van niveaugroepen, waarbij voor elk vak hetzelfde niveau gevolgd wordt).

Uit de overzichten valt af te lezen dat de experimenteerscholen met een smalle bovenbouw lbo/mavo eerder tot homogenisering en vaker tot niveaugroepvorming overgaan dan de experimenteerscholen met een brede bovenbouw (lbo/mavo/havo/vwo). De meeste van de experimenteerscholen met smalle bovenbouw die tot niveaugroepvorming en homogenisering in het derde leerjaar overgaan, staan op het platteland. Op deze scholen leggen de leerlingen na de gebruikelijke vier jaren hun eindexamen lbo en mavo af (al dan niet geprofileerd). Ook op de lbo/mavo/havo school wordt na vier jaar het lbo/mavo examen afgelegd. Op de experimenteerscholen met een brede bovenbouw, die in stadsgebieden staan, wordt dat examen eerst na vijf jaar afgenomen.

De vier scholen die in het vierde leerjaar nog niet tot categoriale groepering overgaan, hanteren in dat leerjaar partiële streaming. Ook binnen een klas wordt, al dan niet per vak, gevarieerd ten aanzien van de groeperingsvorm, waarbij de mogelijkheden zijn: vaste heterogene groepjes, wisselende heterogene groepjes, vaste homogene groepjes, wisselende homogene groepjes. Op de experimenteerscholen wordt het meest gewerkt met heterogene groepjes.

Tabel 4: Vormgeving derde leerjaar door experimenteerscholen

Experim.scholen met bovenbouw	geen set.	weinig set.	veel set.	part. stream.	volledig homogen.
lbo/mavo (7)	2	1	1	1	2
lbo/mavo/havo (1)	—	—	—	—	1
lbo/mavo/havo/vwo (4)	3	1	—	—	—
mavo/havo/vwo (2)	1	1	—	—	—
mavo (3)	—	3	—	—	—
geen bovenbouw (2)	1	—	—	1	—

Indien ook op microniveau de groeperingsvorm in ogenschouw genomen wordt, zijn er in feite evenveel varianten als er experimenteerscholen zijn.

Nabeschouwing

1. Op een relatief groot deel der scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus worden de klassen heterogeen samengesteld, zeker wanneer ook beperkte heterogenisering in ogenschouw wordt genomen. Voor met name lbo/mavo/havo/vwo en mavo/havo/vwo scholengemeenschappen lijkt de stap om over te gaan tot volledig heterogene klassen echter veelal te groot.

Op de scholengemeenschappen met experimenteerstatus worden de klassen aanzienlijk langer heterogeen samengesteld dan op de scholengemeenschappen zonder experimenteerstatus. Beperkte heterogenisering komt op de experimenteerscholen niet voor. Deze scholen zoeken de oplossing voor problemen die voortkomen uit de heterogeniteit in het jaar voorafgaande aan de selectie, veeleer in de vorming van niveaugroepen bij één of meer doorstroombepalende vakken.

2. Het aantal leerjaren dat vastgesteld is voor het afleggen van het lbo- en/of mavo-examen lijkt bepalend voor de duur van het geïntegreerd voortgezet onderwijs. Zonder verlenging van het gebruikelijke aantal leerjaren (vier) lijkt een geïntegreerde periode van langer dan twee leerjaren niet realiseerbaar, ook niet op de experimenteerscholen.

3. Opvallend is het grote aantal varianten in groeperingsvorm.

Die variatie is ontstaan ten gevolge van een wisselend beleid ten aanzien van geïntegreerd voortgezet onderwijs in de afgelopen jaren.

Het overlaten van de invulling van de structuur aan de scholen, zoals in het WRR-advies wordt bepleit, zal eveneens leiden tot het ontstaan van ontelbare varianten.

4. Het voorkomen van een groot aantal varianten heeft vanuit het oogpunt van onderzoek zowel voor- als nadelen. Voordeel is dat zich een unieke experimentele situatie voordoet. Nadeel is dat de variatie zo groot is, dat het moeilijk zal zijn generaliseerbare uitspraken te doen. Toch is het noodzakelijk, onderzoek te doen zowel naar effecten van bepaalde varianten als naar knelpunten die zich voordoen bij de vormgeving, teneinde de scholen enig houvast te geven bij de invulling van de structuur.

Het rapport „Effecten van heterogeen groeperen in het voortgezet onderwijs. Een voorstudie voor onderzoek in Nederland” is te bestellen bij het RION, mw. I. Otto, tel. 050 - 636630.